

PETAR II PETROVIĆ NJEGOŠ U PUTOPISIMA NA ITALIJANSKOM JEZIKU

Olivera Popović, Univerzitet Crne Gore, oliverap@ucg.ac.me

Originalni naučni rad
DOI: 10.31902/fli.37.2021.5

U radu je dat prikaz lika i rada Petra II Petrovića Njegoša u djelima italijanskih putopisaca objavljenim povodom vjenčanja prinčevskog para Savoja – Petrović 1896. godine. Tim povodom na italijanskom jeziku objavljeno je više putopisa o Crnoj Gori nego u prethodna dva vijeka. Oni nude obilje materijala za izučavanje načina na koji su važne ličnosti crnogorske istorije i kulture, poput Njegoša, predstavljene italijanskoj čitalačkoj publici, kao i za utvrđivanje funkcije koju su ti prikazi imali. Tematski pristup ovim djelima omogućava sagledavanje diskursa kome su ovi autori pribjegavali u svom nastojanju da Italijanima približe jednog od slavnih predaka njihove buduće kraljice.

Ključne riječi: Petar II Petrović Njegoš, Italija, Crna Gora, putopis, vjenčanje Savoja – Petrović.

Vrijeme vladavine Petra II Petrovića Njegoša obilježio je porast interesovanja velikih sila za Crnu Goru zbog ponovnog otvaranja *istočnog pitanja* koje se odnosilo na probleme vezane za podjelu posjeda Osmanskog carstva na Balkanu i utvrđivanje interesnih zona velikih sila.¹ Ovo interesovanje ogleda se i u pojavi većeg broja putopisnih djela o Crnoj Gori na raznim jezicima, prvenstveno ruskom, engleskom i njemačkom.² Kad je riječ o putopisima na italijanskom jeziku, čitalačka publika na zapadnoj obali Jadrana o svojim susjedima i njihovoј zemlji imala je do tada na raspolaganju samo jedno izvorno na italijanskom jeziku napisano djelo. U pitanju je knjiga Bartolomea Bjazoleta *Izvještaj o putovanju u proljeće 1838. godine Kraljevskog Veličanstva Fridriha Avgusta Saksonskog u Istru, Dalmaciju i Crnu Goru*, objavljena 1841. godine u Trustu. U njoj je ovaj tršćanski botaničar opisao svoje putovanje duž jadranske obale u pratnji saksonskog kralja Fridriha

¹ Na prevagu spoljnopoličkih motiva u interesovanju stranih posjetilaca za Balkan u ovom razdoblju ukazuje više autora: Lekić, 1985; Krauze, 1988; Todorova, 2006; Hammond, 2002; Berber, 2010.

² Vidi Latković, Banašević 1951; Durković – Jakšić, 1963.

Avgusta II na njegovom putu preduzetom u cilju istraživanja flore ovih krajeva. Bjazoletto je u knjizi dao opis tada dvadesetpetogodišnjeg Njegoša, njegove rezidencije i života uopšte na Cetinju.

Slabo prisustvo italijanskih putnika u Crnoj Gori u vrijeme kada interesovanje velikih sila za malu balkansku knjaževinu raste može se donekle objasniti političkim razlozima. Naime, u vrijeme kada balkanski nacionalni pokreti ulaze u svoju završnicu, Italija nije bila jaka politička i vojna sila, nego je tek vodila ratove za oslobođenje od tuđinske vlasti i nacionalno ujedinjenje. Prije ujedinjenja (1861), njene ekspanzionističke tendencije bile su teško ostvarive, dok je kao mlada i unutar sebe nedovoljno integrisana država Italija morala da se suoči sa nizom vlastitih unutrašnjih i spoljnopolitičkih problema. Stoga ona nije bila spremna za učešće u rješavanju *istočnog pitanja*, pa je u godinama koje su uslijedile jedan od ciljeva njene spoljne politike bilo održavanje postojećeg stanja na Balkanu (Burzanović 2011, 111-112).

Događaj koji je Crnu Goru stavio u žigu interesovanja italijanske javnosti bilo je vjenčanje italijanskog princa prestolonasljednika Viktora Emanuela Savojskog sa crnogorskom princezom Jelenom Petrović Njegoš 1896. godine. Tim povodom u Crnu Goru dolaze brojni novinari, naučnici, umjetnici i oficiri koji nastoje da svojoj publici pruže što više pojedinosti o zemlji njihove buduće kraljice. U kontekstu predstavljanja njene porodice, to jest vladarske kuće Petrović Njegoš, dio ovih autora osvrnuo se i na lik, državnički rad i pjesničko stvaralaštvo Petra II Petrovića Njegoša. Neki od njih preuzimali su podatke iz Bjazoletovog putopisa, nastalog više od pola vijeka ranije, iz koga je jedan odlomak štampan u svesci časopisa *Vita italiana* posvećenoj vjenčanju ("Dal viaggio di Federico Augusto re di Sassonia nel Montenegro", 1896). Neki drugi autori koristili su podatke iz knjige *Istoria Crne Gore* dalmatinskog publiciste Jakova Ćudine, objavljene 1882. godine u Splitu.³ Italijanskim autorima kao izvor su poslužila i različita izdanja o Crnoj Gori objavljena na stranim jezicima, u prvom redu na francuskom i njemačkom.

U knjizi Vika Mantegace *U Crnoj Gori: zemlji bez parlamenta: bilješke i utisci (avgust-septembar 1896)* govori se o državničkom djelovanju vladike Rada (Mantegazza 1896).⁴ Osvrćući se na njegovu unutrašnju politiku, ovaj milanski novinar prepoznaje Njegoševu reformatorsku i modernizatorsku djelatnost, ističući da je on u Crnoj Gori ustanovio neku vrstu političke organizacije, da se angažovao na iskorijenjivanju krvne osvete i da se posvetio stvaranju institucija koje su mu omogućile da djeluje i kao svjetovni vladar, a ne samo kao crkveni

³ Više o interesovanju Jakova Ćudine za Crnu Goru vidi u: Kilibarda 2012.

⁴ Up. i prevod Vesne Andrejević u Mantegaca 2008.

velikodostojnik. Novinar i pisac Đuzepe Markoti u knjizi *Crna Gora i njene žene* Njegoševu ukidanje guvernadurstva naziva „državnim udarom“ koji je crnogorskom vladici omogućio objedinjenje svjetovne i duhovne vlasti (Marcotti 1896, 176).⁵ I ovaj autor ističe posvećenost Petra II reformama na unutrašnjem planu. General Manfredo Kanji, u svojoj knjizi *Deset dana u Crnoj Gori* ocjenjuje da je osnivanje Senata, Gvardije i perjanika, te uvođenje strogih kazni za krađu i krvnu osvetu Njegošu obezbijedilo pokornost podanika (Cagni 1899, 62).⁶ Na ovaj način, smatra ovaj autor, Njegoš je pokrenuo proces približavanja Crne Gore evropskom društvu (63).

Viko Mantegaca smatra da je upravo Njegoš sproveo niz pripremnih aktivnosti koje će olakšati put njegovom nasljedniku, knjazu Danilu, da uspostavi svjetovnu vlast u Crnoj Gori, a da je Petru II upravo to bio cilj potvrđuje i napomenom da on nikad nije nosio svešteničku odoru i da je izbjegavao da činodejstvuje (Mantegazza 1896, 205–206). S ocjenom da je upravo Njegoš učinio sve kako bi dinastija Petrović u Crnoj Gori sa teokratske prešla na svjetovnu vlast saglasan je i Đuzepe Markoti (Marcotti 1896, 182). Mantegaca napominje i da je Njegoš veoma zaslužan za podsticanje drugih pravoslavaca u pograničnim krajevima pod turskom upravom da se pridruže borbi za nacionalno oslobođenje (Mantegazza 1896, 146). Govoreći o Njegoševim spoljнополитичким aktivnostima, Markoti ocjenjuje da je Njegošev odnos prema susjedima i evropskim silama karakterisala politička umješnost, to jest da je znao da se nosi sa Rusijom, Austrijom i Turskom, ograničavajući se na manje ratove protiv albanskih muslimanskih plemena u pograničnim krajevima (Marcotti 1896, 176). Ovaj autor podsjeća i na Njegoševu ponudu da pošalje u pomoć hrvatskom banu Josipu Jelačiću jedan odred Crnogoraca u borbi protiv Mađara 1849. godine, kao izraz svoje podrške ideji o ujedinjenju južnoslovenskog svijeta (176).

Kako Đuzepe Markoti, tako i novinar Mario Borsa ukazuju na zasluge Petra II na kulturnom planu, koje su se ogledale u nabavci štamparije zahvaljujući kojoj se na Cetinju moglo početi sa objavlјivanjem prvih crnogorskih periodičnih publikacija i knjiga (Marcotti 1896, 177; Borsa 1896, 33). Geograf Gvido Kora u svom putopisu *U Crnoj Gori*, objavljenom u tri nastavka, prvo u časopisu *Nuova Antologia*, a potom i kao monografska publikacija (Cora 1901), zaključuje da je Njegoš učinio da Crna Gora „divovskim koracima“ napreduje na putu civilizacije (17).

⁵ Up. i prevod Marijane Cvetković u Markoti 1997.

⁶ Up. i prevod Vesne Andrejević u Kanji 2012.

Svi italijanski posjetioci koji su svoje spise o Crnoj Gori objavili u godini vjenčanja prinčevskog para pokazali su, u većoj ili manjoj mjeri, interesovanje i za Njegošev pjesničko djelo. Viko Mantegaca napominje da je Petar II, uprkos sukobima sa Turcima koji su obilježili i njegovu vladavinu, držao do nacionalne kulture, dajući primjer svojim sakupljanjem i stvaranjem rodoljubivih pjesama (Mantegazza 1896, 146). Dok Mario Borsa samo pominje naslov Njegoševog najslavnijeg djela, novinar Adolfo Rosi donosi i odlomak iz *Gorskog vijenca* u prevodu Jakova Ćudine, birajući za ovu priliku stihove o ljepoti snahe bana Milonjića koje kazuje crnogorski junak Vuk Mandušić (st. 1271 - 1307: „Da nijesam s banom Milonjićem“) (Rossi 1896, 134–135).

Istorijom Jakova Ćudine za upoznavanje italijanskih čitalaca sa Njegoševim stvaralaštvom poslužili su se i Gvido Kora, Đuzepe Markoti, botaničar Antonio Baldači i novinar Silvio Geli. Kora je u svoj putopis uvrstio tri stiha iz *Gorskog vijenca* u kojima se evociraju sukobi Crnogoraca i Turaka (st. 1733–1735: „Čevo ravno, gnijezdo junačko“), ističući naročito rodoljubivi karakter Njegoševe poezije. Antonio Baldači u knjizi *Crna Gora: uspomene jednog botaničara*, u kojoj je sabrao svoje putopisne priloge objavljivane tokom 1896. godine u italijanskoj štampi (Baldacci 1897), Njegošovo djelo koristi kao istorijski izvor, te čitaoce upućuje na one stihove Petra II koji po njegovom mišljenju čuvaju sjećanje na značajne događaje. To su stihovi u kojima je opisana priprema Crnogoraca za tzv. „istragu poturica“ 1703. godine (st. 2407–2437: „U pamet se dobro Crnogorci“) i jedna bitka Crnogoraca i Turaka iz sredine XVIII vijeka (st. 1733–1752: „Čevo ravno, gnijezdo junačko“) (Baldacci 1897, 18, 82). Iste stihove o pripremi „istrage“ unio je u svoju knjigu pod naslovom *U zemlji naše kraljice* i Silvio Geli (Ghelli 1906, 31). Đuzepe Markoti je u proznom prevodu dao kratke odlomke iz *Gorskog vijenca* u kojima se govori o doživljaju mletačke civilizacije jednog od junaka ovog spjeva, odnosno iz epizode o Drašku u Mlecima (st. 1446–1449: „Ne, božja ti vjera, Mandušiću“; st. 1505–1514: „Oni straha drugoga nemahu“; st. 1532–1561: „U jednu se kuću sakupljahu“), kao i odlomak o sukobima Crnogoraca i Turaka (st. 285–290: „Ujedno su ovce i kurjaci“). S obzirom na to da je Markoti, zbog povoda koji ga je podstakao da objavi svoje utiske o Crnoj Gori, koju je posjetio još 1885. godine, za naslovnu temu svoje publikacije odabrao crnogorske žene, on ne zaobilazi da pomene ni sliku ženske ljepote u *Gorskom vijencu*, u Njegoševim opisima snahe bana Milonjića i muslimanske djevojke Fatime (Marcotti 1896, 179).

Od drugih Njegoševih pjesničkih djela i Viko Mantegaca i Đuzepe Markoti pominju pjesmu *Radi čovjek sve što radit može*, nastalu

povodom vladičine posjete crkvi Sv. Petra u Rimu.⁷ Ovaj potonji autor pravi pregled Njegoševog cijelokupnog stvaralaštva, dajući u prevodu i jedan odlomak iz njegovog testamenta (Marcotti 1896, 181). Markoti pominje i Njegoševe učitelje, iznoseći tvrdnju da je Vuk Karadžić imao presudan uticaj na njegov otklon od klasicizma i okretanje romantizmu. Većina ovih autora, koji su se sa južnoslovenskom poezijom mogli upoznati samo u prevodu, ne navodi eksplisitno izvore za ocjenu Njegoševog pjesničkog umijeća i uticaja kojima je bio izložen. Tako Manfredo Kanji iznosi zapažanje da Njegoševe pjesme, naročito one lirske "pored milozvučnosti i gipkosti stiha, [odlikuje]i izrazita pjesnička snaga" (Cagni 1899, 95).

Neki autori bavili su se i recepcijom Njegoševog djela van granica Crne Gore, posebno u italijanskoj kulturnoj sredini. Tako Viko Mantegaca naglašava da se o pjesničkom radu Petra II pohvalno izrazio italijanski kritičar, prevodilac i leksikograf Nikola Tomazeo, a Markoti tu ocjenu italijanskog književnika i citira (Marcotti 1896, 179). Manfredo Kanji prenosi sud „mnogih umnih i stručnih ljudi“ da Njegoš zасlužuje počasno mjesto među južnoslovenskim pjesnicima (Cagni 1899, 95). Antonio Baldači ovakav zaključak potkrepljuje napomenom da svi Južni Sloveni znaju napamet najuspjelije momente iz Njegoševog *Gorskog vijenca* (Baldacci 1897, 27). Đuzepe Markoti, međutim, tvrdi da bi ipak bilo pretjerano po kvalitetu upoređivati ovaj Njegošev spjev sa *Ilrijadom*, kao što to čine neki srpski kritičari (Marcotti 1896, 179).

Markotijeva knjiga donosi i neke podatke iz Njegoševog ličnog života, nudeći sveobuhvatan profil crnogorskog vladika. On iznosi pojedinosti o njegovom formalnom obrazovanju, kulturnim interesovanjima, kao i naporima koje je ulagao da produbi svoja znanja, što ilustruje podatkom da je Njegoševa biblioteka brojala četiri stotine knjiga na raznim jezicima. Markoti pominje i vladičine veze sa Italijom, njegovo solidno poznavanje italijanskog jezika i česte odlaska u Italiju iz zdravstvenih razloga. Vladika Rade je u njegovom djelu predstavljen i kao čovjek koji je bio vješt u baratanju novcem. Markoti piše i o Njegoševim ratničkim sposobnostima, naglašavajući da je bio dobar jahač i da je mogao iz puške da pogodi orah bačen u vazduh (Marcotti 1896, 177, 181). Ovaj autor posebno ističe prosvjetiteljske napore Petra II, poput njegovog nastojanja da spriječi sklapanje brakova putem otmice djevojaka. S druge strane, Markoti ukazuje na želju crnogorskog vladara da svoju zemlju predstavi evropskoj javnosti u što boljem svjetlu,

⁷ Prvobitni naslov ove pjesme bio je *Rim 1. jan 1851. Upisato na kupoli sv. Petra* (Petrović – Njegoš 1967, str. 222–223, 394).

zbog čega su strani posjetioci, poput saksonskog kralja Fridriha Avgusta, na Cetinju, dočekivani sa svim počastima.

Ono što je naročito privlačilo pažnju italijanskih autora jeste mjesto na kome je Njegoš sahranjen, to jest jedan od vrhova Lovćena. Baldači ističe slobodarsku simboliku ove planine na kojoj je crnogorskom vladici i pjesniku sagrađen jednostavan spomenik od kamena, koji Crnogorci dolaze da posjete svake godine na dan Sv. Petra (Baldacci 1897, 27–28). Mantegaca i Korodi smatraju da je Njegoš to mjesto izabrao u želji da i odatle štiti svoj narod i predvodi ga u narednim ratovima za nezavisnost (Mantegazza 1896, 56; Corrodi 1899, 7). Đuzepe Markoti se u svom opisu predaje romantičarskom nadahnuću pa, u njegovoj viziji, na tom vrhu pod snijegom gdje “uragan hugi tokom čitave godine i oko kojega rastu samo kupine i koprive”, žive i igraju vile (Marcotti 1896, 54). Sveukupnu ocjenu Njegoševog lika i djela daje Manfredo Kanji: „Petar II Petrović Njegoš je bio uman vladar, uz to i zakonodavac, ratnik, izvrstan spisatelj, pjesnik i filozof, kao i velika istorijska figura Crne Gore” (Cagni 1899, 63).

Može se zaključiti da je prisustvo informacija i zapažanja o Petru II Petroviću Njegošu u djelima italijanskih putopisaca koji su o Crnoj Gori pisali u deceniji koja je uslijedila nakon vjenčanja italijanskog prestolonasljednika i crnogorska princeze, na razmeđu XIX i XX vijeka, bilo pod jakim uticajem povoda koji je ove putnike doveo u Crnu Goru, to jest uspostavljanje rodbinskih veza između italijanske i crnogorske dinastije. U to vrijeme italijanski autori koji objavljaju opis svoje posjete nastoje da publici pruže što više podataka o Crnoj Gori, njenoj istoriji, vladajućoj porodici i narodu, privrednoj i kulturnoj razvijenosti. Što se tiče života i djela crnogorskog vladike-pjesnika, naglašavali su njegov doprinos razvoju Crne Gore u državnom i kulturnom smislu. Odlomci iz njegovog *Gorskog vijenca* poslužili su da ilustruju dugotrajnu crnogorsku borbu za slobodu, da istaknu ljepotu crnogorskih žena koje je on opjevalo, kao i da prikažu Njegoševe utiske sa putovanja Italijom.

Osim informativne, knjige ovih autora imale su još jednu funkciju. Uvezši u obzir činjenicu da je za buduću italijansku kraljicu izabrana princeza iz veoma male, ne mnogo uticajne zemlje, čijem su se siromaštvu neki italijanski novinari i podsmijevali (Barneschi 1986, 123–126), većina autora stavlja sebi u zadatku da Crnu Goru i njenu vladajuću dinastiju prikaže u što boljem svjetlu. Tako u prvi plan izbijaju vrijednosti, sposobnosti i prosvjetiteljska nastojanja vladara Petrovića i njihovi napori da Crnu Goru učine što sličnijom razvijenim evropskim državama. Što se književnog stvaralaštva tiče, može se reći da su italijanski autori mnogo veću pažnju posvetili knjazu Nikoli, ocu princeze Jelene, predstavljajući italijanskoj publici odlomke iz njegovih djela u

italijanskom prevodu, kao i osvrte na njegov književni opus. Prisustvo vladike Rada, još jednog prosvijećenog pretka u crnogorskoj dinastiji iz koje potiče supruga italijanskog prestolonasljednika, a posebno njegov pjesnički talenat svjedočili su o duhovnom plemstvu Petrovića i razlikovali ih od slike „dobrog divljaka“, kako su Crnogorci prikazivani u nekim ranijim putopisnim djelima, često prevedenim na italijanski sa francuskog i njemačkog jezika. Njegoševa posvećenost napretku zemlje i stvaranje kulturnih sadržaja za ove autore predstavljaju potvrdu davno započete civilizatorske misije Petrovića, njihovog rodoljublja i jasnih državničkih ciljeva koji su se ostvarili upravo u epohi vladavine knjaza Nikole. Iako italijanskim čitaocima nije predstavljen veliki broj odlomaka iz Njegoševih djela, bilješke o recepciji *Gorskog vijenca* osnaživale su zaključak da je vladika-pjesnik kvalitetom svog pjesničkog umijeća uspio da zavrijedi pohvale uglednih književnika i intelektualaca sa širih južnoslovenskih prostora.⁸ Isticanje Njegoševog poznavanja italijanskog jezika, putovanja u Italiju i prisustva italijanskih tema u njegovom djelu u kontekstu je opšte težnje italijanskih autora da povodom vjenčanja Savoja - Petrović ukažu na davnašnje veze Italije i Crne Gore, koje je dinastičko zbljižavanje dodatno osnažilo.⁹ Kroz takav prikaz pomenuti italijanski kulturni posrednici nastojali su da podstaknu blagonaklon odnos Italijana prema Crnogorcima i Crnoj Gori, kao domovini njihove buduće kraljice.

Literatura

- Baldacci, Antonio. *Crnagora: memorie di un botanico*. Bologna: Nicola Zanichelli, 1897.
- Barneschi, Renato. *Elena di Savoia. Storia e segreti di un matrimonio reale*. Milano: Rusconi, 1986.
- Berber, Neval. *Unveiling Bosnia-Herzegovina in British Travel Literature (1844–1912)*. Pisa: Plus-Pisa university press, 2010.
- Biasoletto, Bartolomeo. *Relazione del viaggio fatto nella primavera dell'anno 1838 dalla Maesta' del Re Federico Augusto di Sassonia*

⁸ O prevodima Njegoševih djela na italijanski jezik v. Kilibarda 1997, 5–8.

⁹ Ovu tendenciju podsticala je italijanska kraljevska porodica, pa je kralj Umberto tražio da se u Venecijanskom arhivu sakupe i publikuju svjedočanstva o crnogorsko-mletačkim odnosima. Kao proizvod te težnje nastala je publikacija *Crna Gora u izvještajima mletačkih providura*, objavljena upravo 1896. godine u Rimu (Ongania 1896)

- nell' Istria, Dalmazia e Montenegro.* Trieste: H. F. Favarger libraio, 1841.
- Borsa, Mario. *Dal Montenegro: lettere.* Bergamo: Istituto italiano d'arti grafiche, 1896.
- Burzanović, Slavko. "Montenegrin missions of Cesare Durando." *130 years of established diplomatic relations between Montenegro and Great Powers after it gained independence in 1878.* Podgorica: Historical Institute of Montenegro, Ministry of Foreign Affairs and European Integration of Montenegro, NIP Pobjeda, 2011. 111-124.
- Cagni, Manfredo. *Dieci giorni al Montenegro.* Roma: Società editrice Dante Alighieri, 1899.
- Chiudina, Giacomo. *Storia del Montenegro (Crna Gora) da' tempi antichi fino a' nostri di Giacomo Chiudina.* Spalato: Antonio Zannoni - Tipografo Editore, 1882.
- Cora, Guido. "Nel Montenegro. Impressioni di viaggio." *Nuova antologia* 174 (1900): 652-680; 175 (1901): 73-97, 243-261.
- Cora, Guido. *Nel Montenegro.* Roma: Forzani, 1901.
- Corrodi, Hermann. *Un escursione nelle montagne nere.* Roma, 1899.
- "Dal viaggio di Federico Augusto re di Sassonia nel Montenegro." *Dal viaggio di Federico Augusto re di Sassonia nel Montenegro* 11 (25-X) (1896): 453-457.
- Durković - Jakšić, Ljubomir. *Englezi o Njegošu i Crnoj Gori.* Titograd: Grafički zavod, 1963.
- Ghelli, Silvio. *Nel paese della nostra regina.* Roma: Società Editrice Laziale, 1906.
- Hammond, Andrew Neil. *The Debated Lands: British Travel Writing and The Construction of The Balkans.* Warwick: University of Warwick, 2002.
- Kilibarda, Vesna. "Bibliografija prevoda djela Petra II Petrovića Njegoša na italijanski jezik." *Bibliografski vjesnik* 3 (1997): 5-8.
- . "O Istoriji Crne Gore Jakova Ćudine." *Matica* (2012): 349 - 366.
- Krauze, Fridhilde. "Crna Gora: literatura na njemačkom jeziku." *Bibliografski vjesnik* (1988): 2-103 .
- Latković, Vido and Nikola Banašević, *Savremenici o Njegošu.* Beograd: Novo pokolenje, 1951.
- Lekić, Danilo. *Francuzi o Crnoj Gori u XIX vijeku.* Bar: Kulturno prosvjetna zajednica u Baru, 1985.
- Mantegazza, Vico. *Al Montenegro: un paese senza parlamento: note ed impressioni (agosto-settembre 1896).* Firenze: Successori Le Monnier, 1896.
- Marcotti, Giuseppe. *Il Montenegro e le sue donne: il matrimonio del Principe Ereditario d'Italia.* Milano: Treves, 1896.

- Ongania, Ferdinando, ed. *Il Montenegro: da relazioni dei Provveditori veneti 1687–1735*. Roma, 1896.
- Petrović - Njegoš, Petar. *Celokupna dela*. Beograd: Prosveta, Obod, Svetlost, 1967.
- Rossi, Adolfo. *Un'escursione nel Montenegro*. Milano: Carlo Aliprandi Editore, 1896.
- Todorova, Marija. *Imaginarni Balkan*. Trans. A. B. Vučen and D. Starčević. drugo izdanje. Beograd: Krug, 2006.

PETAR II PETROVIĆ NJEGOŠ IN ITALIAN TRAVELOGUES

The paper examines the presentation of the life and works of Peter II Petrović Njegoš in Italian travelogues published on the occasion of the royal wedding which united the dynasties of Savoy and Petrović in 1896. At that time, a large quantity of travelogues about Montenegro were published in Italian, surpassing the number of those that had been published over the previous two centuries. These books offer rich material for studying the ways in which important figures in Montenegrin history and culture, such as Njegoš, were presented to an Italian readership, as well as for determining the function that these representations had. A thematic approach to these books enables an insight into the discourse that these authors adhered to in their effort to introduce the Italians to one of the famous ancestors of their future queen.

Keywords: Petar II Petrović Njegoš, Italy, Montenegro, travelogues, Savoy - Petrović wedding